

Шандригось В.І.¹, <https://orcid.org/0000-0002-1511-4559>

Шандригось Г.А.², <http://orcid.org/0000-0002-8796-6507>

Блоха В.В.¹

ОЛІМПІЗМ І СПОРТИВНА БОРТЬБА: ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

¹Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

²Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів №28

Abstract. *The article examines the phenomenon of Olympism as a philosophical and sociocultural concept in relation to wrestling. It analyses the historical origins of wrestling in the ancient Olympic movement, its role in shaping Olympic values, and its contemporary significance in the Olympic sports system. Particular attention is paid to the educational, moral, ethical, and humanistic potential of sports wrestling in the context of the ideas of Olympism, the development of sports wrestling in Ukraine, its contribution to the Olympic achievements of the state, and its role in shaping national sports identity.*

Keywords: *Olympism, sports wrestling, Olympic Games, physical culture, humanism, sport.*

Актуальність теми дослідження. Олімпізм є цілісною філософією життя, що поєднує спорт, культуру та освіту з метою гармонійного розвитку особистості, поєднання фізичних, інтелектуальних і моральних якостей людини [2, 5, 7]. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі олімпізму як соціокультурного феномену в умовах глобалізації спорту та трансформації його ціннісних орієнтирів. У сучасному олімпійському русі спостерігаються тенденції до комерціалізації, політизації та зниження виховної складової спорту, що суперечить базовим принципам олімпізму та завданням фізичного виховання і потребує переосмислення класичних олімпійських ідеалів.

У цьому контексті спортивна боротьба посідає особливе місце, оскільки є одним із найдавніших видів спорту та водночас універсальним засобом фізичного й духовного виховання. Її значення виходить за межі суто спортивних результатів,

оскільки боротьба формує моральні якості, силу духу та повагу до суперника [1, 9, 12, 18, 19, 20, 21, 27].

Спортивна боротьба як один із базових олімпійських видів спорту [3, 11, 13, 17, 25] має значний педагогічний ресурс у формуванні фізичних, морально-вольових та соціально значущих якостей особистості, особливо в контексті українських реалій. В умовах суспільних викликів, пов'язаних із формуванням національної ідентичності, патріотичного виховання молоді та інтеграції України в міжнародний спортивний простір, дослідження ролі спортивної боротьби в ідеології олімпізму набуває особливої наукової та практичної значущості.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ролі спортивної боротьби в системі олімпізму та визначення її значення для фізичного, морального й соціокультурного розвитку особистості в українському контексті.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів дослідження**, зокрема:

- аналіз і узагальнення науково-методичної літератури з фізичної культури і спорту;
- аналіз нормативно-правових документів у сфері олімпійського руху;
- історико-педагогічний аналіз розвитку спортивної боротьби;
- системний та структурно-функціональний підхід;
- педагогічне моделювання напрямів удосконалення підготовки борців.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих положень у: навчально-тренувальному процесі з боротьби; системі олімпійської освіти закладів вищої освіти фізкультурного профілю; підвищенні кваліфікації тренерів і викладачів фізичної культури; розробці методичних рекомендацій для дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Коло наукових проблем. У межах дослідження розглядається таке коло проблем:

- трансформація цінностей олімпізму в умовах сучасного спорту;
- зниження виховного та гуманістичного потенціалу окремих видів олімпійського спорту;

- суперечність між комерційною складовою спорту та ідеалами олімпізму;
- необхідність збереження традицій спортивної боротьби в умовах модернізації правил і форм змагань;
- недостатня інтеграція філософії олімпізму в систему підготовки спортсменів в Україні.

Ключові акценти дослідження. Ключовими акцентами дослідження є:

- розгляд спортивної боротьби як носія базових олімпійських цінностей;
- поєднання історичної спадщини та сучасних тенденцій розвитку боротьби;
- визначення ролі українських борців у формуванні міжнародного іміджу України;
- акцент на виховному та соціокультурному значенні боротьби для молоді;
- обґрунтування необхідності ціннісно орієнтованого підходу до розвитку олімпійського спорту.

Результати дослідження.

Історичні витоки спортивної боротьби в олімпізмі.

Спортивна боротьба є одним із найдавніших видів змагальної діяльності людства. У Давній Греції вона розглядалася як важливий елемент підготовки громадянина-полісника, поєднуючи фізичну силу, витривалість і моральну стійкість. Змагання з боротьби входили до програми давніх Олімпійських Ігор як самостійна дисципліна та як складова п'ятиборства з 708 року до н. е., що свідчить про її значущість у системі античного олімпізму. Для античного суспільства боротьба символізувала не лише фізичну досконалість, а й здатність до самоконтролю, дисципліни та чесного суперництва.

У процесі відродження Олімпійських ігор наприкінці XIX століття боротьба (греко-римська та вільна) була включена до програми змагань як класичний вид спорту, що підтвердило її відповідність ідеалам олімпізму. Саме через боротьбу сучасний олімпійський рух значною мірою відтворює ідеї античного культу гармонійного тіла та духу [2, 11, 17].

Філософія олімпізму та її відображення у спортивній боротьбі. Філософія олімпізму, сформульована П'єром де Кубертенем, ґрунтується на принципах гармонійного розвитку тіла і духу, чесної гри, взаємоповаги та миру [2, 5, 7]. Спортивна боротьба як контактний вид спорту особливо

яскраво втілює ці принципи, адже без суворого дотримання правил і етичних норм змагання втрачають свій сенс.

Боротьба як вид спорту акцентує увагу не лише на перемозі, а й на процесі самовдосконалення, подоланні власних обмежень та відповідальності за свої дії на килимі [2, 13, 29]. Боротьба формує в спортсменів здатність контролювати емоції, поважати суперника незалежно від результату та нести відповідальність за власні дії. Таким чином, вона є не лише засобом досягнення спортивних результатів, а й інструментом морального самовдосконалення, що повністю відповідає ідеалам олімпізму.

Соціокультурне та виховне значення спортивної боротьби. У сучасному суспільстві спортивна боротьба виконує важливу соціальну та виховну функцію [4, 20, 23]. Заняття боротьбою сприяють формуванню таких особистісних якостей, як наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, стресостійкість і толерантність до опонента. У контексті олімпізму боротьба розглядається як засіб виховання молоді на засадах гуманізму та толерантності [1, 9, 12, 18, 19, 21, 27, 28].

Крім того, спортивна боротьба є інструментом міжкультурного діалогу, адже об'єднує спортсменів різних національностей навколо спільних цінностей олімпійського руху [20].

В українських умовах боротьба традиційно використовується як ефективний засіб патріотичного та громадянського виховання. Через участь у національних і міжнародних змаганнях спортсмени репрезентують державу, сприяючи зміцненню національної ідентичності та популяризації української культури у світі.

Спортивна боротьба в сучасному олімпійському русі. У XXI столітті спортивна боротьба залишається одним із базових видів програми Олімпійських ігор, незважаючи на постійні виклики глобалізації та комерціалізації спорту [2, 3, 24, 26]. Вона постійно адаптується до вимог часу, зберігаючи при цьому традиції та основні принципи. Міжнародна федерація впроваджує зміни в правилах з метою підвищення видовищності та безпеки, що відповідає гуманістичній спрямованості олімпізму [8, 14, 16, 17].

Для України участь у розвитку сучасного олімпійського руху через спортивну боротьбу є стратегічно важливою, оскільки цей

вид спорту залишається одним із найбільш результативних у національній олімпійській команді.

Розвиток спортивної боротьби в Україні в контексті олімпізму. Спортивна боротьба в Україні має глибокі традиції, що сформувалися ще в період радянської спортивної школи та отримали подальший розвиток після здобуття незалежності. Українські борці стабільно демонструють високі результати на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи [6, 10, 13, 15, 22, 25].

Вагомий внесок у розвиток олімпійського спорту зробили такі українські спортсмени, як Вячеслав Олійник, Ельбрус Тедеев, Ірина Мерлені, Жан Беленюк, які стали символами успіху української боротьби на світовій арені. Їхні досягнення не лише підвищили авторитет України в олімпійському русі, а й сприяли популяризації цінностей олімпізму серед молоді.

Сучасна система підготовки борців в Україні орієнтована на поєднання традиційних методик із сучасними науковими підходами, що відповідає вимогам олімпійського спорту та принципам сталого розвитку.

Шляхи вирішення виявлених проблем. З метою подолання виявлених проблем доцільно реалізувати такі напрями:

1. *Інтеграція олімпійських цінностей у програми підготовки борців на всіх етапах спортивного вдосконалення.*
2. *Посилення виховної складової навчально-тренувального процесу шляхом упровадження елементів олімпійської освіти.*
3. *Підтримка національних традицій спортивної боротьби з одночасним використанням сучасних наукових підходів.*
4. *Підвищення ролі тренера як носія олімпійських цінностей.*
5. *Розвиток науково-методичного забезпечення спортивної боротьби.*
6. *Розвиток дитячо-юнацького спорту як фундаменту сталого олімпійського резерву України.*
7. *Активізація співпраці між закладами освіти, спортивними школами та національними федераціями.*
8. *Міжнародна співпраця та обмін досвідом у межах олімпійського руху.*
9. *Популяризація спортивної боротьби в суспільстві як ефективного засобу фізичного й морального виховання.*

Висновки.

1. Спортивна боротьба є невід'ємною складовою олімпізму, що поєднує історичну спадщину, філософські ідеали та сучасні спортивні практики. Вона відіграє значну роль у фізичному, моральному та соціальному вихованні особистості. У контексті олімпізму боротьба виступає не лише як змагальна діяльність, а як засіб формування гармонійно розвиненої людини.

2. В українському контексті спортивна боротьба виступає потужним чинником формування спортивних традицій, національної гордості та міжнародного авторитету держави. Подальший розвиток спортивної боротьби в Україні в душі олімпізму сприятиме вихованню гармонійно розвиненої особистості та зміцненню позицій країни у світовому олімпійському русі.

Список літератури.

1. Андрійцев В.О., Шандригось В.І., Яременко В.В. Спортивна боротьба як засіб фізичного виховання студентів закладів вищої освіти: Монографія: Фізичне виховання: проблеми та перспективи: монографія за загальною редакцією проф. Г.П. Грибана. Житомир: Рута, 2020. С. 118-132.

2. Боротьба вільна: чоловіки, жінки. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю / В.І. Шандригось, В.В. Яременко, М.В. Латишев, Р.В. Первачук, В.Ю. Чікало. Київ: АСБУ, 2019. 155 с.

3. Булатова, М. М. Боротьба. Енциклопедія в запитаннях і відповідях. Навчальне видання. Київ: Олімпійська література, 2017, 576 с.

4. Вацеба, О. М. Специфіка історичного розвитку сучасного спорту як соціального явища. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2001, № 18, С. 21-26.

5. Кубертен П. Олімпійські мемуари. Київ: Олімпійська література, 1997. 179 с.

6. *Латишев М., Шандригось В., Рибак Л., Мозолюк О.* Аналіз результатів виступу збірних команд України з вільної боротьби. Спортивна наука України, 2018, № 4(86), С. 37-44.

7. Олімпійська хартія / Перше офіційне видання українською. К.: Олімпійська література, 1999. 95 с.

8. Шандригось В.І. Динаміка кількості вагових категорій борців вільного стилю в програмах Олімпійських ігор. Єдиноборства, 2019, №2(12), С. 58–67. <https://doi.org/10.15391/ed.2021-1.08>

9. Шандригось В.І. Місце спортивної боротьби у навчальних програмах з фізичної культури. Теорія і методика фізичного виховання, 2006, № 6, С. 18-37.

10. Шандригось В.І. Системно-історичний аналіз досягнень країн-учасниць в змаганнях з вільної боротьби на Олімпійських Іграх (1904-2016 рр.). Єдиноборства, 2018, №1(7), С. 89–97.

11. Шандригось В. Стан і перспективи розвитку жіночої боротьби в програмі Олімпійських ігор. Молода спортивна наука України: збірник наукових праць. Львів : ЛДУФК імені І. Боберського, 2025, Вип. 29. Т 1. С. 121.

12. Шандригось В.І. Спортивна боротьба як засіб фізичного виховання школярів. Наукові записки ТДПУ. Серія: Педагогіка, 2004, № 4, С. 61-64.

13. Шандригось В.І., Блажейко А.І., Латишев М.В. Стан і перспективи розвитку вільної боротьби в Україні. Єдиноборства, 2022, №2 (24), С. 96-116. <https://doi.10.15391/ed.2022-2.09>

14. Шандригось В., Латишев М., Первачук Р. Роль і значення FILA в розвитку спортивної боротьби. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XIV Міжнародної конференції молодих вчених. К., 2021. 82-83.

15. Шандригось В.І., Латишев М.В., Первачук Р.В., Яременко В.В. Аналіз результатів виступів збірної команди України з жіночої боротьби. Єдиноборства: журнал, 2020, №4(18), С. 90-104. <https://DOI:10.15391/ed.2020-4.09>

16. Шандригось В.І., Латишев М.В., Розторгуй М.С., Первачук Р.В. Динаміка кількості вагових категорій в жіночій боротьбі. Єдиноборства, 2021, №1(19), С. 79-89. <https://DOI:10.15391/ed.2021-1.08>

17. Шандригось В.І., Яременко В.В., Первачук Р.В. Становлення і розвиток жіночої боротьби в програмі Олімпійських Ігор. Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах, 2018, № 1, С. 80-83.

18. Шандригось В.І., Шандригось Г.А. Вплив засобів спортивної боротьби на рівень розвитку окремих рухових здібностей учнів старших класів. Єдиноборства, 2022, №1 (23), С. 70-81. <https://DOI:10.15391/ed.2022-1.07>

19. Шандригось В.І., Шандригось Г.А. Фізична підготовка учнів старшого шкільного віку засобами спортивної боротьби. Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту учнівської та студентської молоді: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції / За заг. Ред .Огнистого А.В., Огнистої К.М. Тернопіль: В-во СМТ «ТАЙП», 2021. С. 220–228.

20. Шандригось В., Шандригось Г., Аркуша Т. Спортивна боротьба як соціокультурне явище. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2025., С. 17-18.

21. Шандригось В., Шандригось Г., Потішний Т. Спортивна боротьба і фізична активність людини. Фізична активність і якість життя людини: зб. тез доп. IX Міжнар. наук. практ. конф. (12-13 червня 2025 р.) / укладачі: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2025. С. 154-155.

22. Шацьких В.В., Тропін Ю.М., Шандригось В.І., Мозолюк О.В., Джерелій В.В. Аналіз змагальної діяльності національної збірної України зі спортивної боротьби на чемпіонаті Європи 2025 року. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, 2025, (10(197)), С. 233-236. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.10\(197\).44](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.10(197).44)

23. Philippe T. Wrestling Styles and the Cultural Reinterpretation Process. The International Journal of the History of Sport, 2014, 31(4), P. 492–508. <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.869218>

24. Salido-Fernández J., Muñoz-Muñoz A.M. Media Representation of Women Athletes at the Olympic Games: A Systematic Review. Apunts Educación Física y Deportes, 2021, 146, P. 32–41. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014–0983.es.\(2021/4\).146.04](https://doi.org/10.5672/apunts.2014–0983.es.(2021/4).146.04)

25. Shandrygos V.I., Blazheyko A.I., Latyshev N.V., Tropyn Y.N., Boychenko N.V., Myroshnychenho Y.S. Analysis of the results of the performances of the national team of Ukraine in women's wrestling at official competitions (1992–2021): second message. Rehabilitation & Recreation, 2022, № 10, P. 170-183. <https://doi.org/10.32782/2522–1795.2022.10.22>

26. Shandryhos V.I., Shandryhos H.A. Formation and development of women's wrestling in the Olympic Games program. Олімпійський рух на теренах України – минуле та сьогодення :

матеріали всеукраїнської наукової конференції / За заг.ред. Огністого, А.В., Огністої К.М. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 38-43.

27. Shandryhos V., Shandryhos H. Health, educational and educational value of freestyle wrestling. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, Тернопіль, 2024. С. 322-325.

28. Shandryhos V.I., Shandryhos H.A. Sport wrestling in the training of future physical education teachers. Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту учнівської та студентської молоді: матеріали Всеукраїнської наукової конференції / За заг. Ред .Огністого А.В., Огністої К.М. Тернопіль: В-во СМТ «ТАЙП», 2023. С. 28-33.

29. Shandrygos V., Shandrygos G., Vynnychuk O., The origin and development of sports wrestling as an Olympic sport. Олімпійський рух на теренах України – минуле та сьогодення. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. За заг. ред. Огністого, А.В., Огніста К.М. Тернопіль: В-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2023. С. 38-45.